

tőkájük ekkor sem lehetett, ezt bizonyítják az állandó anyagi nehézségek, melyeknek ellenére rendszeresebben kerültek ki a könyvek a nyomdából. Hogy Misztótfalusi betűit az örmény szakirodalom Vanantecin kívül Nuricsanján betűknek is nevezték, Tamás püspök későbbi szerepére mutat, legalábbis (1611ig, amikor az eddig ismert könyvekben először tűnik fel nyomdászként is Lukas Vananteci neve az impresszumon. Misztótfalusi üzlettársa, Máté Vananteci csak négy impresszumon szerepel, míg a Vananteci Família tizenháromszor és az utolsó Vananteci, Lukas kilencszer. Van valami meghatározó abban, hogy Máté Tamás püspökkel indított nyomdája a "Saraknoc"-cal, a zsoltáros könyvvel kezdte működését és 33 évvel később, 1718-ban Lukas nyomdája is ezzel fejezte be, és ezzel el is tűnt a Vananteci nyomda és vele Misztótfalusi betűje is Amszterdamból.

(Folytatjuk)

Szaszuni Dávid históriája a Kiscelli Múzeum Romtemplomában

2007. február 24-én az érdeklődők ismét megtekinthették *Szaszuni Dávid históriája* című örmény legendát, Budapesten a Kiscelli Múzeum Romtemplomában.

Az 1848-49-es forradalomra és szabadságharcra emlékezünk

Németh Ferenc

Kiss Ernő leszármazottainak nyomában ***A vértanú utódainál***

Először a nyilvánosság előtt: az aradi tizenhárom egyikének emlékei az újvidéki *Kotucs* családban
1. rész

Mostanság két nyomós okunk is van családi emlékeinek, kései leszármazottainak nyomába eredni, hiszen az idén emlékez(het)ünk meg születésének 200. (1799. június 13.), halálának pedig 150. (1849. október 6.) évfordulójáról. A vele kapcsolatos közismert történelmi tényeken, győztes csatákon túl e sorok írójában már régóta motoszkált a megválaszolásra váró kérdés, vajon mi lett az 1848-as magyar szabadságharc Eleméren nyugvó vértanú hősének családjával: leányaival, unokáival, dédunokáival, ükunokáival, szépunokáival? Miként alakult a család sorsa az aradi tragikus események után? Egyáltalán, élnek-e még és hol a leszármazottai? Ha igen, őrzik-e még kegyelettel a torontáli nábob emlékét?

E kérdések megválaszolásának egyik sarkalatos kiindulópontja csakis egy alapos családfakutatás lehetett. Ennek nyomán derült ki, hogy az örmény származású Kiss (korábban Ákoncz!) család szerencséjét a 18. század közepe táján Kiss Izsák (Kiss Ernő nagyapja) alapozta meg, az ügyes, szerencsés kezű, szemfüles erdélyi (erzsébetvárosi) kereskedő és hadiszállító, aki az úgynevezett szász tizedek visszaszerzésével tett a kincstárnak hasznos szolgálatot, s aki, *Kalapis Zoltán* megfogalmazása szerint, "kemény kézzel; olykor kíméletlenül halmozta fel tömérdek gazdagságát, úgyhogy a 18. század végén jelentkező torontáli újjgazdagok között ő volt a legvagyonosabb." Óriási kiterjedésű területeket bérelt Torontálban (csaknem 100 000 holdat), s mint *Hegedűs János* írja, "ez a nagykereskedő, megnyerő modorú 'kis' fürge ember kapta 1760-ban Mária Teréziától a magyar nemességet." (Hegedűs János feltevése szerint a család a vezetéknévét is éppen tagjainak alacsony termete miatt kapta). Izsák ügyesen forgatta pénzét, hitelezett is, megfelelő haszon fejében. A család érintkezési nyelve az idő tájt, a fennmaradt dokumentumok szerint, még az örmény volt. A 18. század derekáról egy érdekes nyugta is fennmaradt, amelyet már csak azért is érdemes idézni, mert bizonyítja, hogy Kiss Izsák idejében a pénzt is zacskóra(!?) mérték: "Alulírott Issekutz Antal, igazolom, hogy Hobermaer uramtól két zacskót bé

peczételve pénzzel, melyeket Kiss Izsák uram Goldsmid uram obligatiójára küldette, kezemhez vettem, recognoscalom Bécsben, 16. Septembris 1768."

A családalapítónak 1782-ben, a kamarai birtokok árverésén sikerült a maga és örökösei számára, viszonylag kedvező áron (643 750 forintért, 15 évi törlesztésre) megvásárolnia a csaknem 70 000 holdas ittebei és eleméri uradalmat. Ám a sors úgy hozta, hogy egyes családtagok elhalálozása folytán a birtokot 1793-ban fel kellett osztani. E felosztás után Kiss Izsák fia, Ágoston (Kiss Ernő édesapja) és annak felesége, Bogdánovits Anna (Kiss Ernő édesanyja) már csak 40 000 holdas birtokot tudtak biztosítani három gyermekük, Gergely (+1815), Ernő (+1849) és Mária (+1853) számára.

Kiss Ernő életrajza, főképpen Hegedűs János és Kalapis Zoltán kutatásai nyomán, ma már jobbra ismert, noha bizonyos családi vonatkozásaira mindmáig nem derült teljesen fény. Pusztán emlékeztetőül: Temesváron született 1799. június 13-án. Édesapja korán elhalt, és sorsát anyja mellett legfőképpen mostohaapja, *báró Ernst Loewen*, a későbbi tábornok egyengette. E "katonai vonal nyomán került a bécsi Teréz-akadémiára, s felfelé ívelő katonai pályafutása során viszonylag rövid idő alatt a hadnagyi rangtól eljutott az ezredesi rendfokozatig. Tisztársai bőkezű gavalléerként tartották számon. 1848 nyarán felajánlotta szolgálatát a magyar forradalmi kormánynak, s ennek nyomán nevezték ki 1848. október 12-én tábornokká és a bánati sereg főparancsnokává. 1848 decemberében lett altábornagy, 1849 januárjában pedig országos főhadiparancsnok. Ő vívta ki csapataival 1848. szeptember 2-ára a szabadságharc első jelentősebb katonai győzelmét - a perlaszi csatában. Őt koszorúzták babérkoszorúval, neki rendeztek fáklásmenetet. Ám ugyancsak ő volt az, aki 1849 januárjában Pancsovánál csapataival meghátrált. Úgyszintén róla jegyezték fel azt is, hogy a temesvári ütközet során három lovat lőttek ki alóla! A többiekkel együtt, 1849. augusztus 13-án Világosnál tette le a fegyvert. 1849. augusztus 25-én már az aradi várbörtön lakója volt. Onnan írta utolsó leveleit otthon maradt lányainak." Kalapis Zoltán írja, hogy birtokait *Haynau* zár alá helyezte, ingó vagyonát, köztük a tizennégy mázsányi(!) asztali ezüstkészletet is lefoglalva.

Október 6-án végezték ki Aradon. Holttestét regényes körülmények között sikerült Katalinfalvára, majd évekkel később (1872-ben) Elemérre szállítani, a templomban levő családi sírboltba. Az a hely azóta is egyik fontos történelmi kegyhelyünk.

Hősünk családi életét kutatva Kalapis Zoltán megállapítja, hogy Kiss Ernő huszonevésen titokban oltárhoz vezetett egy tizenhét éves tarnapoli zsidó leányt, Rebekát, aki csakhamar gyanús körülmények között, állítólag kolerában elhunyt.

A továbbiakban, tudomásunk szerint, már nem nősült meg többé. Két, házasságon kívül született gyermekét, Rózát és Augustát törvényesítette, majd ki is házassította, vagyonnal is ellátta. Rózán és Augustán kívül azonban voltak még gyermekei: a mindössze 7 évesen elhunyt s az eleméri templom kriptájába eltemetett leánykája, Kiss Ernesztin, továbbá egy bizonyos Turáti Ernő nevű fia, meg egy állítólagos Kiss Mária Valéria nevű leánya.

(Folytatjuk)

(Megjelent a Családi Kör,
1999. október 7-i szármában)

Zsiday-Galgóczi Krisztina

Rendhagyó pinceteszt Örményországban, Hajastanban

Borok és emberek a civilizáció bölcsőjéből

4., befejező rész

Mindenki egyért

Saját termőterületük mindössze 7 hektár, de van 30 állandó gazda, akiktől szőlőt vesznek át. A környéken a többség szőlővel foglalkozik. A függetlenséget követően sok százan maradtak megélhetés nélkül. A családi vállalkozás arra az egyszerű alapgondolatra épült, hogy jó borhoz jó szőlő kell. Így a gazdáknak a többiekénél jobb árat adnak, benzinnel, tanáccsal és permetanyagokkal látják el őket. Valamint maguk is járják a földeket, és ha valami hibát észlelnek, akkor a terület tulajdonosával közösen keresnek megoldást.